

AKSEL ZACHARIASSEN

**ARBEIDERPARTIETS
PRESSEFORBUND**

Gjennom 40 år



*Med spredte trekk av
partipressens historie*

Aksel Zachariassen

ARBEIDERPARTIETS
PRESSEFORBUND

Gjennom 40 år

*Med spredte trekk av
partipressens historie*

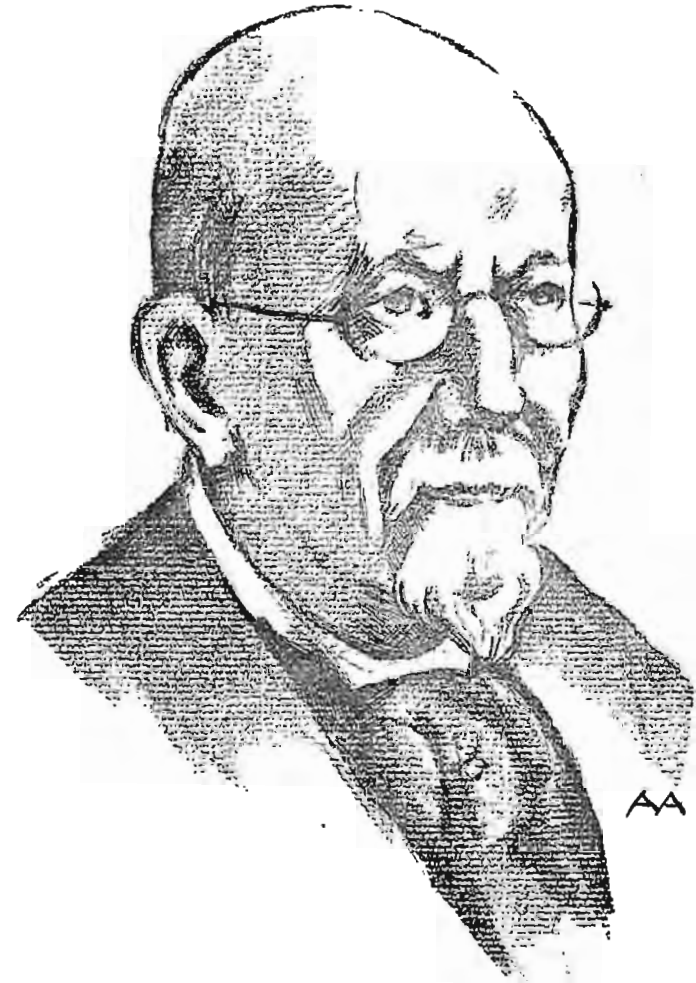


Norges socialdemokratiske Presseforening ble stiftet 9. mars 1909, og da Arbeiderpartiets Presseforbund er den direkte fortsettelse av denne foreningen kan det altså med dette årsmøte feire et noe forsinket 40-års jubileum. Bare et fåtall av forbundets 270 medlemmer har noe kjennskap til sitt forbunds historie. Meningen var derfor at det skulle lages en kort historikk til jubileet. Det viste seg imidlertid straks at kildene var spinkle. Journalisten lever så mye i og for dagen at han hverken tenker på fortid eller framtid. Derfor er det dårlig bevendt med hukommelsen hos de få som har vært med hele tiden, og enda dårligere står det til med foreningens gamle arkiv. Det har derfor vært litt av en jobb å rekonstruere presseforeningens historie. Historieskriveren kan dessuten ikke unngå å falle for fristelsen til å fortelle litt om foreningens opphav og bakgrunn, partipressen og dens historie. I den offisielle partihistorien har den dessverre bare fått en sparsom og sporadisk behandling. Og selve partihistorien er for øvrig heller ikke tilgjengelig for andre enn de som greide å redde den gjennom krigen. Men partipressens historie er så verdifull, så rik på dramatiske detaljer om offervilje og idealitet, at den i sin tid bør skrives, enten som et selvstendig verk eller få sin egen og brede plass i den offisielle partihistorien når den i sin tid skal skrives. Presseforbundets ledelse bør ha sin oppmerksomhet henvendt på det. Riktignok er jo arbeidet med hele den norske presses historie nå satt i gang, men det er vel grunn til å frykte for at arbeiderpressen ikke vil få den plass der som vi kunne ønske det.

Den moderne arbeiderpresses forløpere.

Et pussig sammentreff må det sies å være at presseforeningen jubilerer omtrent nøyaktig på 100-årsdagen for utsendelsen av den første arbeideravisa i Norge. Både før og etter Marcus Thrane hadde vi aviser som utga seg som arbeideraviser, men «Arbeiderforeningernes Blad», hvis første nummer ble trykt i Drammen 5. mai 1849, var som tittelen uttrykker organ for organisasjonen, selv om Thrane i den første tiden eiet den personlig. Det var ingen ubetydelig avis etter tidens forhold selv om den bare kom én gang i uka. Da Thrane på et bestemt tidspunkt tenkte på å selge den, oppga han at den ga et overskott på 400 speciedaler i måneden, mellom 4 og 500 kroner. Det har vært antydning at opplaget på det høyeste motsvarte medlemstallet i arbeiderforeningene, 20 000, men så høyt var det nok ikke. Bare en mindre del av foreningenes medlemmer kunne lese. Bladet fortsatte også etterat Thrane var fengslet, og i de 4 år varetekten varte redigerte han og hans tilhengere det fra arresten. De to fraksjoner skiftet forresten om ledelsen inntil Abildgaardfraksjonen laget sitt eget organ, også redigert av føreren fra fengslet. Men da dommen falt i 1854 var det slutt med journalistikken. Thranes tapre hustru søkte å holde avisa gående og merkelig nok klarte hun det også i 1½ år i daglig kamp med økonomiske sorger. Men til slutt måtte hun gi opp og hadde da ingen annen utvei enn å søke fattigkassa om hjelp for seg og sine 3 små barn.

15 år senere kom den neste norske avisa som vedkjente seg sosialistiske meninger, Olaus Fjørtofts ukeblad «Fram» som kom med sitt første nummer 1. juli 1871 og klarte å holde det gående til 1873. Denne merkelige sunnmørsstudenten var først og fremst målmann og var heller ikke så helhjertet sosialist som Marcus Thrane. Men han



Chr. H. Knudsen.

offentliggjorde iallfall den første Internasjonales program. Sitt virkefelt hadde han hovedsakelig i Studentersamfunnet, men også en tid i Arbeidersamfunnet hvor han fikk stiftet et samtalelag som ble et forum for den radikale opposisjon. Utad vendte han seg imidlertid først og fremst til bøndene. Da den danske salmakeren Marius Jantzen i 1874 med Tyveholmsmøtene søkte å reise en arbeiderbevegelse, fikk han støtte av Olaus Fjørtoft. De dannet «Norske Arbeideres Forening» som i noen tid sendte ut en avis «Demokraten». Den ble trykt hos boktrykker Edv. Larsen i Thv. Meyers gate som også hadde trykt «Fram», etter en pris av 4—5 spesiedaler for 500 eksemplarer. Avisen ble sendt ut av et interessentskap på et snes mann som hver skjøt inn en mark pr. uke. Vi vet ikke hvor mange nummer de klarte å få ut i alt, men antakelig var det omkring 20. Det ble solgt på gaten, men motstanderne drev den sporten å betale avisguttene for å søle til avisene og i den tilstand bringe dem tilbake til ekspedisjonen. Kretsen omkring Marius Jantzen gikk snart i oppløsning. Fjørtoft døde av tæring i 1878 og Jantzen dro til Amerika og flakket ellers omkring mange steder inntil han atter havnet i Norge som gammel mann.

Bare noen ganske få av de foreningene som kom istand i forbindelse med den agitasjonen Jantzen drev, viste seg levedyktige. Blant de som overlevet var Den typografiske Forening og det kan høyst sannsynlig tilskrives det forhold at foreningen i 1874 fikk en formann som het Chr. Holtermann Knudsen. Denne unge bergenstypografen som hadde slått seg til i hovedstaden skulle bli grunnleggeren av den moderne norske arbeiderbevegelse og også av arbeiderpressen. Med en offervilje som grenset til selvutslettelse og en viljestyrke som etter hvert ble legendarisk bar han den første norske arbeideravisa bokstavelig talt på hendene gjennom dens første 10 år. Han skrev den, satte den, trykket den og bar den selv rundt til de få abonnentene. I begynnelsen av 80-åra var det dannet noen nye fagforeninger i Kristiania og Knudsen fikk i 1883 istand en sentralkomitè for disse foreninger. Her drøftet de spørsmålet om å få istand et fellesorgan for fagforeningene, og det ble henstilt til Knudsen, som da var faktor i «Almuevennen»s trykkeri, å få istand et slikt blad. Som den dyktige fagmann og samvittighetsfulle arbeidsleder han var sto han seg godt



Carl Jeppesen.

med eieren av trykkeriet, men likevel fikk han ikke trykt bladet der. Heller ikke Centraltrykkeriet eller Mallingske torde trykke det og Knudsen måtte til slutt få sin venn boktrykker Trondsen til å gjøre det. Det kom i mai 1884 som et prøve nummer og ble trykt i 20 000 eksemplarer som «Vort Arbeide». Trondsens kompanjong protesterte imidlertid mot å trykke flere nummer og dermed ble Chr. Holtermann Knudsen selv boktrykker. Han fikk lånt penger og kjøpt seg et lite setteri med en skarve håndpresse så neste nummer kunne sendes ut, 19. august. Fra 1885 realiserte han så idéen om en avis 3 ganger i uka, en liten uanselig lapp som kostet 1 krone kvartalet.

„Vort Arbeide“ – senere Social-Demokraten og Arbeiderbladet.

Det var ikke rart å by fram i den tia som nettopp var gjennom brotstia for den moderne hovedstadspressen. Den knivskarpe konkurransen mellom «Aftenposten» og «Morgenbladet» var da på sitt høyeste og førte til at de begge gikk over til to utgaver om dagen uten å forhøye abonnementsprisen. Det hjalp sikkert ikke stort at «Vort Arbeide» reklamerte med at det «Hveranden Lørdag følger gratis med et 8-sidigt Ark af en spennende og interessant Roman som ikke tidligere har været offentliggjort. Alle som abonnerer paa «Vort Arbeide» vil desuden have Adgang til at avertere gratis i dette Blad for det dobbelte af Bladets kostende maanedlig». Kanskje det kunne være en idé for partipressens disponenter? Fortsettelsesromanen var «En Haandværkssvends Reise-Eventyr» som ble etterfulgt av «Pedersens Oplevelser». Det viste seg at herr Pedersen var selveste håndverksvennen og hans opplevelser var simpelthen altså fortsettelsen.

Chr. H. Knudsen sto selv både som utgiver og redaktør for denne avisa. Men det stred i høyeste grad mot hans strenge moralske prinsipper at en slik avis skulle utgis av en privatmann. Derfor fikk han i 1885 istand Den socialdemokratiske Forening som fra 1. april overtok bladet. Foreningen, hvor Knudsen var formann, hadde selvsagt ingen penger og det ble fortsatt han som måtte stå for støytten. Flere enn en lørdagskveld, forteller en av dem som dengang var med, måtte Knud-

sens hustru, Marie, avsted til stampen med helgeklærne for å skaffe penger til mat til helgen etterat Knudsen hadde gitt sin siste skilling til lønninger. Avisen måtte slåss med alle slags vansker. Den ble bl. a. stjålet fra abonnentenes postkasser, og politiet nektet salg både på gater og fra aviskioskene. Mistanken for tyveriene ble forresten åpent rettet mot bladet «Arbeideren»s folk. Det var en avis som ble utgitt av den fagorganisasjonen som venstrepartiet søkte å stable på beina av frykt for at sosialistene skulle få altfor stor innflytelse blant arbeiderne. Det var forresten for å unngå navneforveksling med denne avisa at «Vort Arbeide» fra 1886 skiftet navn til «Social-Demokraten». Hittil hadde Knudsen stått som ansvarshavende for redaksjonskomiteén, men nå rykket Jeppesen inn. Lønnet hjelp forekom ikke i de første åra. Noe av det første den Socialdemokratiske Forening behandlet etterat den hadde overtatt avisa var spørsmålet om hvor meget det skulle utbetales redaktørens familie mens han satt i fengsel! Det gjorde Knudsen rett som det var. Da han en gang etter 5 dagers vann og brød, veiet seg og det viste seg at han hadde lagt på seg 3 kg, svarte Knudsen at det skyldtes at han i denne tiden hadde fått sove. Det ble ellers ikke stort av det med alle de gjøremål han hadde.

Det var sikkert oppmuntrende å motta et bidrag på 300 mark fra August Bebel under slike omstendigheter. For penger var det smått med. Under den rettssaken som fulgte da «Vort Arbeide» ble tiltalt for en anonym artikkel av senere professor Oscar Jæger mot beslagleggelsen av «Albertine», oppga Knudsen «Vort Arbeide»s opplag til 1500. Men da tok han sikkert hardt i. Da det året etter ble spørsmål om å slå sammen «Arbeideren» og «Vort Arbeide» ble begges opplag tilsammen anslått til 1400. Planen strandet forresten på at Arbeider-samfunnet ikke ville ut med de 1500 kroner som var forutsetningen for den. Også redaksjonen hadde mange slags vansker, særlig med føljetongen. På grunn av «Oversætterens Bortreise kan føljetongen «Arbeiderlæsebog» av Lasalle først om nogle Uger fortsætte, og den vil da komme til at vexle med den i nærværende nummer paabegyndte «Socialistenes Katekismus» av Louis Blanc», heter det engang. Redaktørarbeidet var ulønnet og Jeppesen meddeler 31. oktober 1891 at han av den grunn måtte slutte som redaktør. Det skyldes — skriver han — «kort og godt mine økonomiske Forhold, jeg maa begynde at arbeide

for løn igjen». På ny måtte Knudsen være redaktør. Men i 1893 ble avisen overtatt av Det norske Arbeiderparti som var blitt stiftet 5 år tidligere, og i den forbindelse kom det opp store planer. Dr. Oscar Nissen, som hittil hovedsakelig hadde virket for avholdssaken og drevet opp Det norske Totalavholdsselskap til å bli en massebevegelse, sluttet seg tidlig til Arbeiderpartiet, og nå var det meningen at han skulle bli redaktør — ulønnet, men med midler til å lønne folk. Avisa skulle bli dagblad. Da dr. Nissen var valgt som redaktør og ville orientere seg på redaksjonen var selvsagt Knudsen der. Nissen fant bare et bord uten skuffer og 4 stoler og mente at det måtte skaffes et låsbart bord.

De første arbeiderjournalister.

— Her har vi ingen anledning til å dyrke kunstneriske tilbøyeligheter, herr doktor, svarte Knudsen. Men da det skulle knyttes yrkesjournalister til det nye dagblad, synes det likevel å ha vært kunstneriske tilbøyeligheter. Avisa kunne ikke tenke seg muligheten av å finne habile journalister blant arbeiderne. De som først ble knyttet til redaksjonen var mer eller helst mindre kjente kunstnere, særlig synes skuespillerne å ha vært i vinden. Den første lønnede journalisten, Krøger Johansen, ble iallfall senere teatersjef og Dore Lavik, som senere virkelig skapte seg et navn som skuespiller, var ansatt der et par år. En høyt begavet jøde, M. Levin som senere ble forretningsmann i Oslo hørte til samme kretsen og det gjorde selvsagt også den underlige østedalsdikteren Ivar Sæther, som etter noen års omtumlet hovedstadsliv, trakk seg tilbake til slektsgården i Tolga og slo seg på teosofi og katolisisme inntil han da krigen kom var blitt så forstyrrt at han fulgte Quisling. Og selvsagt var Hans Jæger med, føreren for bohemtidens baktropp som ennå mot slutten av 90-åra søkte å holde liv i dens tradisjoner. I en ganske annen kategori kom rørleggeren Harald Hansen og Olav Kringen som i 90-åra hadde arbeidet i forskjellige norsk-amerikanske aviser.

Blant de få intellektuelle som skrev i avisen i dens første år, var Ludvig Meyer, juristen som takket være sin store veltalenhet hadde skapt seg en sterk posisjon i Studentersamfunnet. Men han hadde

allerede den gang tilbøyelighet til å ville gå sine egne veier og vanskelig for å forsone seg med den lojalitet som kreves innenfor et parti. Han utga i noen tid en egen avis, «Fremad», men søkte mot slutten av 90-åra på ny tilknytning til partiet. I mellomtiden var han blitt en rik mann og han fikk «Social-Demokraten» til å sende ut «Fremad» 2 ganger i uka som landsutgave mot selv å betale underskottet. Da han i 1896 ble valgt til partiets formann og året etter til redaktør, rykket han inn med svære planer. Formatet ble straks utvidet til 6, senere til 7 spalter og det ble vedtatt å anskaffe rotasjon, noe «Aftenposten» hadde fått 15 år i forveien. En kjempeagitasjon ble satt i gang for å skaffe 5000 nye abonnenter og målet ble også nådd. Men bare på papiret. De fleste betalte nemlig ikke da det kom til stykket og avisa kom opp i store underskott. Meyer dekket dem, noe de eldre partifeller i høy grad misbilliget. Men så ble Meyer dratt under i det store byggekrakket og trakk seg tilbake både som partiformann og redaktør. Andre måtte rake kastanjene ut av ilden og ved kjempeanstrengelser av forskjellig art lyktes det til slutt. Fra 1904 var «Social-Demokraten» i regnskapsmessig balanse.

Nye medarbeidere, navn som ennå lever selv om personene er døde, rykket inn i redaksjonen. Nå ble den ikke fortrinnsvis rekruttert blant bohemen, men bl. a. blant typografene som har utgjort et stort rekrutteringsfelt for partipressen. Anders Buen ble avisens redaksjonssekretær og Ole H. Tokerud kom gjennom 25 år til å bli det faste midtpunktet i bladets sterkt skiftende redaksjonsstab. Jacob Vidnes, sunnmøringen som hadde tatt lærerskoleeksamen og kom til Oslo for å studere videre, ble også innfanget av journalistikken på denne tid. Det var Anders Buen som avløste Meyer som redaktør, men da partiet under inntrykket av den nasjonale samlingsbevegelsen foran 1905, slo inn på en opportunistisk kurs, ble han satt utenfor og i noen år var det så som så med den politiske ledelse av redaksjonen. Ordnete forhold ble det først da Carl Jeppesen på ny rykket inn som redaktør i 1906, denne gang for en dagsavis av betydelig større omfang og med langt større innflytelse enn den som han hadde forlatt 15 år tidligere fordi han måtte tjene sitt brød.

Nå var også den utenbys partipresse rykket fram. Først kom «Arbeidet» i Bergen i 1893. Bergenserne hadde forresten også i 80-åra hatt

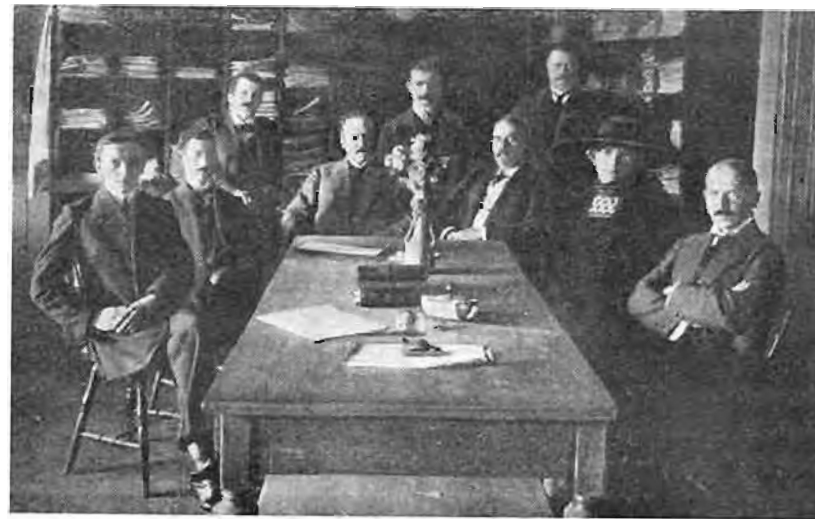
en avis med dansken Sophus Pihl som redaktør. Knudsen forhandlet allerede i 1885 med ham om en sammenslutning av de to aviser, og Pihls avis klarte seg heller ikke lenge. «Vort Arbeide» hadde i noen år egen Bergens-avdeling med den svenske typografen H. M. Olofson som korrespondent. Fra 1890 til 1892 var Olofson redaktør for «Arbeiderens Røst», men den gikk heller ikke. Først med «Arbeidet», som begynte å komme i 1893 ble det skapt en varig ordning. Olofson var redaktør til 1902 og arbeidet senere i redaksjonen til han ble over 80 år og «Arbeidet» forlengst var blitt kommunistorgan.

I Trondheim hadde et par typografer begynt å sende ut «Ny Tid» i 1899 og samme året kom «Finnmarken» i Vardø som den ivrige sosialisten toller Nygård fikk istand og redigerte i mange år. «1ste Mai» kom også før århundreskiftet, opprinnelig som en hektografert avis. I det nye århundre kom imidlertid nye partiaviser til hvert år og i 1909 hadde partiet i alt 21 aviser med et samlet opplag på 50.000. Stemmetallet ved stortingsvalget samme år var godt og vel 98 000. Legg merke til at forholdet mellom opplag og stemmetall i dag er omtrent det samme, 600 000 stemmer og et opplag på godt og vel 320 000.

Redaktørene var partiavisenes kapital.

Men nå kan det være på tide å forlate pressehistorikken. Nå var iallfall «Social-Demokraten» og et par av de største partiavisene så vidt økonomisk situert at det kunne være på tide for partipressens journalister å tenke litt på sine egne lønns- og arbeidsforhold. De hadde vært alt annet enn lystelige, særlig i de utenbys aviser. De ble uten unntak startet uten driftskapital og uten at de lokale organisasjoner hadde annet enn moralsk ansvar. Trykkeriutgiftene gikk foran alle andre og papir og porto måtte betales på dagen. Det var ikke alltid det var noe igjen til redaktøren. Han og hans medarbeidere måtte pent stille seg sist i køen for kanskje å bli avspist med en anvisning på en tvilsom betaler av en annonsør. Denne offervilje fra redaksjonens side var meget ofte en forutsetning for at avisene skulle gå, ja redaktørens arbeidskraft og hengivenhet for saken var avisenes egentlige kapital. Partijournalistene kunne den gang ikke se på sitt arbeid som yrke og levevei, de var sosialister og pionerer, foregangs-

menn som fant det naturlig å stille sine egne interesser i bakgrunnen. Uten denne innstilling ville partipressen i Norge overhodet ikke hatt noen mulighet for å vokse fram.



«Social-Demokraten»s redaksjon i 1912.
Stående i bakgrunnen: Gunnar Ousland, Oscar Pedersen og Olav Kringen. Sittende rundt bordet fra venstre: Olav Schefflo, Ole H. Tokerud, Jacob Vidnes, Carl Jeppesen, Fernanda Nissen og Jacob Friis.

Men i det lange løp var det selvsagt uholdbart å bygge avisene på et slikt grunnlag og framforalt var det blodig urettferdig overfor dem det gikk utover, overfor deres familier i første rekke. Men selv etterat avisene var begynt å komme på fote økonomisk, levet ennå rundt om i bladstyrene mentaliteten fra pionertiden som sa at journalistene og deres interesser kom i aller siste rekke. Her har arbeiderjournalistenes organisasjon, særlig i de siste 20 år, vært istand til å gjennomføre en endring som utvilsomt har hatt en gunstig innflytelse på kvalitetsnivået i partipressen. Arbeidsgleden er blitt større og der er framelsket en yrkesstolthet som er av betydelig verdi så lenge den ikke overskygger den idealisme som har fått våre journalister til å velge arbeiderpressen som virkefelt. Den idealismen har vi nemlig behov for nå som før i tiden. Vi skal bare påse at den ikke blir misbrukt.

Presseforeningen blir til.

Det tok lang tid før det ble mulig å skape et samarbeid av alle presse-menn i Norge uten hensyn til deres politiske oppfatning. Det skarpe motsetningsforholdet mellom Høyre og Venstre i 80-åra fikk svært ofte et sterkt personlig tilsnitt, og det er bare rimelig at et forsøk på å samle alle pressefolk under en hatt i 1882 strandet. I stedet kom de politiske presseforeninger, først den konservative presseforening i 1892 og så Venstres i 1894. Samme året ble riktignok Kristiania Journalistklubb stiftet, men det var nå nærmest en eksklusiv selskapsklubb. «Social-Demokraten»s medarbeidere var imidlertid med allerede fra århundreskiftet og søkte som rimelig kan være å gi klubben et sterkere faglig preg. Men noen synderlig innflytelse fikk de aldri. Georg Svendsen er den første klubbformannen fra arbeiderpressen.

Norsk Presseforbund ble først stiftet i 1910 og før den tid ble de politiske presseforeninger i mangel av et samlende organ nyttet som representasjonsorganer for pressen. Etter som arbeiderpressen vokset fram ble det også av den grunn aktuelt for dens journalister å skape en selvstendig organisasjon. Opptaket ble gjort av «Social-Demokraten»s medarbeidere Jacob Vidnes og Michael Puntervold. Han var blitt ansatt i avisen i 1904 og var egentlig jurist, forresten også løytnant. Kort etter foreningens stiftelse forlot han journalistikken og ble en av Oslos fremste advokater.

Da Den socialdemokratiske Presseforening ble stiftet i Folkets Hus 9 mars 1909, deltok foruten en rekke av de journalister som allerede er nevnt også Alfred Eriksen, sognepresten og stortingsmannen som skapte «Nordlys» og sto som bladets redaktør i hele den tiden han satt på Stortinget, like fra 1903 til 1912 da han ble ekskludert av Arbeiderpartiet. Torgeir Vraa som i noen år hadde vært ansatt i «Social-Demokraten», men som i 1905 startet «Fremtiden» og nå var stortingsmann fra Drammen, var også med, likedan Einar Li, en bergensstudent som fra 1901 til 1909 arbeidet i «Social-Demokraten» og som da ble ansatt i «1ste Mai». Han redigerte den til 1916 da han gikk over til kommunal virksomhet som siden førte han fram som den første direktøren i Norges Byforbund. Dessuten var Fernanda Nissen med, dr. Oscar Nissens begavede og sjarmerende hustru som allerede i for-

bindelse med fyrstikkarbeiderskenes streik i 1889 kom aktivt med i arbeiderbevegelsen. Hun var partipressens første journalist som spesialiserte seg på kulturstoff og skapte seg på dette felt et lysende navn i norsk presse.

Om Den socialdemokratiske Presseforenings første 10-årsperiode er vi forholdsvis godt underrettet, også uten protokoller. For det første var det bestemt i lovene at medlemmer utenfor Kristiania som ikke hadde anledning til å delta i møtene, skulle tilstilles et kort utdrag av forhandlingene i styret. For tiden fram til 1. april 1912 foreligger da også en trykt oversikt. Vidnes lot dessuten all korrespondansen kopiere i en sirlig kopibok som ennå er i behold, og Oscar Pedersen fortsatte den da han ble sekretær. Skrivemaskinen hadde ennå ikke funnet veien til redaksjonene. Skal en dømme etter kopiboka skjedde det omkring 1915.

Foreningens første formann ble Vidnes som fortsatte like til etterat han gikk av som «Social-Demokraten»s redaktør, altså i 10 år. Fernanda Nissen var den første nestformannen og Einar Li sekretær. Da han reiste til Stavanger ble han avløst av Jacob Friis, og da han reiste til Trondheim, overtok Oscar Pedersen, bestyreren av Pressekontoret som må betegnes som foreningens drivende kraft i dens første periode. Som kasserer brukte han bl. a. et inkassobyrå til å drive inn kontingent!

Foreningen oppfattet seg fra første stund som et fellesorgan for partipressen både utad overfor offentligheten og myndighetene og innad overfor partiets sentralstyre og fagorganisasjonen. Det var presseforeningen som tok initiativet til å få i gang det sosialdemokratiske pressekontoret som begynte sin virksomhet i juni 1912 med Oscar Pedersen som bestyrer og eneste funksjonær. Foreningen forhandlet med Telegrafstyret om prisen på og ordningen med ilsamtaler og var merkelig nok også i en tid tilsluttet landspartiet direkte som parti-forening.

Lønns- og arbeidsforhold.

Ellers var det selvfølgelig lønns- og arbeidsvilkår og stipendiespørsmålet som i første rekke opptok foreningen. Til å begynne med slo den ned på de verste urimeligheter, f. eks. at Oscar Pedersen som

redaksjonssekretær i «Arbeidet» hadde 1500 kroner i året. Foreningen mente at 2000 måtte være et minimum og fikk satt det igjennom. Også den urimeligheten at «Arbeidet»s gamle Olofson ble lønnet med 26 kroner i uka påtalte foreningen og tilføyte at det «er særlig uretferdig overfor ham som har ofret mere end noen anden socialdemokratisk pressemand i Norge». Men ellers forsto foreningens ledere, som de dyktige organisasjonsfolk de var, at den måtte arbeide for å få godkjent felles lønnssetninger for hele partipressen. Den vendte seg til bladstyrene med et sirkulære hvor det ble bedt om at lønningene måtte bli regulert etter følgende satser utenfor Kristiania: A. Redaktører av dagblade 2000 for mindre og 3000 for større. For redaksjonssekretærer og medarbeidere med minst 2 års fast ansettelse 1800 og 2000. B. For redaktører og medarbeidere i aviser som kom 3 ganger i uke minst 1800 og for redaktører som var alene ikke under 2000. Foreningen fikk sentralstyret til å anbefale disse satser. For sjefredaktøren i «Social-Demokraten» mente foreningen i 1912 at lønnen burde være minst 4000 og for de faste medarbeidere burde den ikke være under 2000 ved ansettelsen, stigende til 3000. Foreningen kunne overfor sentralstyret dokumentere at de lønninger som var foreslått for hovedorganet lå betydelig under nabolandene og Tyskland.

Sentralstyret hadde imidlertid ikke samme innflytelse over de enkelte partiaviser som nå. Foreningen måtte derfor våke over lønnsforholdene i hver enkelt avis. Det synes imidlertid som om den bare har gått til aksjon etter direkte anmodning av den interesserte. Vinteren 1915 stipulerte den begynnerlønnen for faste medarbeidere i hovedorganet til 2400, stigende til 3600. Lønnskalaen for utenbys redaktører ble forhøyet tilsvarende, fra 2400 stigende til 3400 og fra 2100 til 2500 for sekretærer og medarbeidere med 2 års praksis. For aviser som kom annenhver dag skulle minstelønnen være 2100 og 2500 hvis redaktøren var alene. Under krigen steg imidlertid lønningene betydelig i form av stadige dyrtidstillegg. Men det er bemerkelsesverdig at foreningen allerede i 1915 fikk anerkjent 1 måneds ferie for hovedorganet og lot dette kravet gå inn i lønnskalaen for partipressen.

Allerede fra første dag førte foreningen en skarp kamp mot bladstyrenes tilbøyelighet til å oppgi lønnsforlangender ved nyansettelser.

Gang på gang ble slikt påtalt og foreningens medlemmer pålagt ikke å søke slike stillinger. I 1912 forsøkte den også å øve innflytelse på formen for redaktøransettelsen i hovedorganet og oppnådde at landsmøtet skulle velge redaktøren etter innstilling fra landsstyret, noe som av praktiske grunner i lengden ikke kunne opprettholdes.

Ellers reiste Tranmæl allerede under forrige krig en sak av betydelig interesse som det siden ble gjort altfor lite med, nemlig partiorganisasjonenes tilbøyelighet til å presse partijournalistene bort i alle slags offentlige tillitsverv og gjøremål. Det gikk ut over avisene, hevdet han, sikkert med full rett.

Stipendier

Allerede i 1911 lyktes det å få partiet og Landsorganisasjonen til å bevilge 250 kroner hver til et stipendium for partipressens journalister. Einar Li var arbeiderpressens første utenlandsstipendiat. Meningen var at stipendiet skulle være årvisst, men først i 1914 kom stipendiet atter opp på partibudsjetten og denne gang med den forandring at det også skulle kunne søkes av organisasjonenes lønnede tillitsmenn. Foreningen protesterte mot dette med det resultat at det ble to stipendier, ett til journalister og ett til tillitsmenn. Dessuten ble det allerede i 1914 gitt et særskilt utenlandsstipendium, men under krigen kunne det ikke nyttes og etterpå bortfalt ordningen til fordel for andre stipendier. Under krigen kom så konsul Conrad Mohrs storslagne million-donasjon med 200 000 kroner til 5 grupper av kulturlivet, bl. a. til vitenskapelige eller praktiske studier av sosialismen i utlandet. Regelmessig ble det delt ut to slike stipendier hvert år. Summen sto i forhold til renteavkastningen og var til sine tider meget betydelig. Partiets sentralstyre var innstillende myndighet, men tildelingen var forbeholdt familien. Etter den første partisplittelsen gikk innstillingsretten over til det sosialdemokratiske parti, men ved samlingen på ny tilbake til sentralstyret for det forente parti. Mange av partipressens folk har i åras løp hatt dette stipendiet. I det hele må det vel medgis at arbeiderbevegelsens journalister takket være særstipendier har vært svært gunstig stilt når det gjelder muligheter for å få stipendium.

Under partisplittelsen og i den verste nedgangstida bortfalt arbeiderbevegelsens særstipendier, men allerede i 1926 lyktes det å få gjenopptatt ordningen med to, senere tre stipendier for partijournalister. Senere er stipendieordningen ytterligere utbygget, bl. a. med bidrag fra de bedre stilte aviser.

Opplæringen.

Allerede på et godt besøkt møte i november 1915 reiste Oscar Pedersen tanken om feriekurser for partipressens journalister og styret fikk også bemyndigelse til å holde et slikt i 1916. Det ble det ikke noe av. Til gjengjeld arbeidet foreningen for å få størst mulig deltakelse fra partipressen ved Presseforbundets første journalistkurs i januar 1917. Av 60 deltakere var 10 partijournalister og foreningen utvirket at partiet betalte utgiftene deres. Noe spesielt journalistkurs var ikke å tenke på under partistriden, men temmelig mange partijournalister gikk den sosialistiske dagskolen som begynte i 1919.

Ved partisprengningen i 1923 mistet Arbeiderpartiet en mengde journalister da flertallet av de arbeidende journalister fulgte kommunistene. Arbeiderpartiet hadde store vansker med å skaffe folk til de aviser som det overtok og de nye som ble satt i gang. I januar 1924 ble det derfor holdt et journalistkurs som forsåvidt står i en særklasse fordi det utelukkende tok sikte på opplæring av nye folk som en etter en lokal bedømmelse mente måtte ha forutsetninger for straks å kunne begynne i arbeid. Under den store arbeidsledigheten var det selvsagt stor rift om å bli med på et slikt kurs. Vanskeligheten besto først og fremst i å ta ut de rette. Her må en si at det delvis klikket, men ellers må kurset, som var det første og eneste i sitt slags her i landet, betegnes som meget vellykket. Ennå arbeider folk i partipressen som fikk sin første opplæring på dette kurset. Det hadde 26 deltakere og varte i 14 dager.

Journalistopplæringen har vært gjenstand for mange funderinger både innen de store presseorganisasjoner og innen arbeiderpressen. I 1930-åra ble det mulig å få istand regulære kurser både for nybegynnere og viderekomne og etter krigen har dette opplæringsarbeid fortsatt. Før krigen var en dessuten kommet så langt at selve opp-

læringen i praktisk journalistikk var kommet i ordnede former gjennom et lærlingssystem som ennå består og som i praksis har vist gode resultater selv om det sikkert kan utvikles til større fullkommenhet, særlig ved utveksling av lærlinger i avisene.



Opplæringskurset i 1924.

I annen rekke kursets lærere hvortil også hører Einar Gerhardsen i første rekke. Av kjentfolk i første rekke som ble journalister eller virksomme medarbeidere i partipressen finnes i første rekke bl. a. Håkon Hoff, postfullmektig Smedstad, Kongsvinger, Ole Kirkbak, nå redaktør av Poståpnerens fagblad. I tredje rekke bl. a. Johan Sandtrø, nå hovedkasserer i OBOS, Halvor Steffensen, «Glåmdalen», Ola Hofmo som døde i Tyskland, Asbjørn Olsen, nå Orby og bestyrer av alkoholikeranstalten på Hovelsåsen. I øverste rekke bl. a. Ivar Viken, «Finnmarken», Gystad, «Akershus Arbeiderblad», Per Foros, tidligere i «Arbeidets Rett», Bjørnson som slo seg på forfatterskap og Baggethun som endte som høyreredaktør på Horten.

Pensjonssaka.

For partilandsmøtet i Trondheim i 1915 fremmet presseforeningen forslag om opprettelse av et spesielt pensjonsfond for sosialdemokratiske presse menn. Fondet skulle etter forslaget også hjelpe til ved sykdom og arbeidsledighet. Landsmøtet sendte forslaget til landsstyret som selvsagt nedsatte en komité. Denne skulle sammen med

en liknende komité fra Landsorganisasjonen utrede saken på det grunnlag at også organisasjonens lønnede tillitsmenn skulle komme med i pensjonsordningen. Noen innstilling kom visstnok aldri fra den komitéen, men fagbevegelsens tillitsmenn løste sitt eget pensjonsproblem i slutten av 20-åra og det var visst ingen som den gang tenkte på dem som hadde reist saka.

I 1917 var presseforeningen inne på tanken om å løse pensjonssaka ved å melde arbeiderjournalistene inn i Journalistenes Hjelpe- og Pensjonsforening således at avisene betalte premien. Men det ble med tanken, og nå består denne foreningen bare av pensjonister, så vidt vites bare med noen ganske få medlemmer fra arbeiderpressen. Pensjonsforeningen søkte forresten i 1923 «Social-Demokraten» om et tilskott så den kunne bli istand til å forhøye ytelsene, men presseforeningens styre som fikk seg forelagt dette, ville ikke anbefale noe slikt tilskott. Senere har pensjonssaka gang på gang vært drøftet og utfredet. Enkelte større aviser har gått i gang med å løse pensjonsspørsmålet på egen hånd og ennå arbeides det visstnok med planer om en felles løsning av problemet. Det var i tilfelle ikke et øyeblikk for tidlig om denne saka ble løst.

Splittelse og nedgangstid.

Presseforeningen holdt sitt årsmøte før det berømte partilandsmøtet i 1918 som førte til et fullstendig personsifte, ikke bare i partiets ledelse, men også i hovedorganet. Foreningen hadde på dette tidspunkt 65 medlemmer, praktisk talt alle organisasjonsmulige. Det er vel tvilsomt om Vidnes ville ha mottatt gjenvalg som foreningens formann i 1918 om han hadde forutsett utfallet av landsmøtet. Vi ser da også at han på neste årsmøte fraber seg gjenvalg og blir erstattet med «Social-Demokraten»s nye redaktør, Olav Scheflo. Vidnes ble sterkt hyllet på møtet for sitt arbeid innen presseforeningen, bl. a. av dens mangeårige nestformann Torgeir Vraa, som slo fast at det tross all meningsforskjell dog var enighet om målet. Oscar Pedersen lot seg overtale til å motta gjenvalg som kasserer og sekretær, skjønt han også hørte til den fløyen som hadde lidd nederlag på landsmøtet. Han fratrådte da også som Pressekontorets bestyrer og ble her etterfulgt av

Chr. Hilt. Men Oscar Pedersen fortsatte i noen tid i «Social-Demokraten». Da sosialdemokratene i 1921 dannet sitt eget parti fulgte han imidlertid med dem, og Chr. Hilt avløste ham også som presseforeningens sekretær. Fra hans periode og fram til den nye splittelsen har det ikke vært mulig å oppspore foreningens arkiv eller protokoll. Partirevolusjonen i 1918 førte til store forskyvninger innen partipressen idet det fleste av «Social-Demokraten»s gamle medarbeidere sluttet. Ellers var det bare et par partiaviser som fulgte det sosialdemokratiske Arbeiderparti. De journalister som gikk ut organiserte seg i 1922 som Det sosialdemokratiske partis Presseforening med Oscar Pedersen som formann.



Olav Scheflo.

I de nedgangstider som nå fulgte ble det ikke mulig for presseforeningen å få utrettet stort med lønns- og arbeidsvilkårene. Lønningene var steget betydelig og på papiret fortoner de seg når som rene eventyrlønninger, men en må ikke se bort fra indeksen. Partipressen kom opp i store vansker som følge av splittelsen. Annonsørene boykottet avisene og opplagene sank katastrofalt. Allerede på landsmøtet i 1915 hadde partiet fått sitt pressefond, men det ble en slik pågang på dette at det måtte etableres et økonomisk samvirke mellom partiet og Landsorganisasjonen for å holde avisene vedlike. Ved utformingen av dette medvirket presseforeningen direkte.

Med minstelønnsatser på 10 000, 9000 og 8000 for henholdsvis redaktører, sekretærer og eldre medarbeidere i utenbys aviser sto foreningen tilsynelatende godt i 1921. Bare 3 av dens 80 medlemmer skyldte kontingent. Men i de to følgende år kom tilbakeslaget for alvor skjønt kontingenten bare var 12 kroner året. Partistriden øvet en deprimerende innflytelse på foreningens medlemmer. Den hadde i 1920 innstiftet et reisefond for å gi tilskott til reiseutgiftene for de medlemmer som bodde lengst unna. Bidrag ble skaffet fra avisene og

foreningen kunne ved et par årsmøter yte reisetilskott med 150 kroner til finnmarkinger, 100 kroner til andre nordlendinger og 50 kroner til trøndere og vestlendinger. Med den nye splittelsen falt reisefondet bort og er nå erstattet med en mer tidsmessig form for reisefordeling.

Innmelding i Landsorganisasjonen.

Det var foreningens nye sekretær, Chr. Hilt som i 1921 første gang reiste spørsmålet om foreningens tilmelding til Landsorganisasjonen som eget forbund. Han fikk undersøkt forskjellige alternativer som kunne komme på tale og i 1923 foreslo styret tilmelding som selvstendig forbund. Kontingenten måtte da forhøyes fra 12 til 36 kroner i året. Forslaget gikk til uravstemning som viste at 48 av foreningens 88 medlemmer hadde stemt. Av dem var 35 for innmelding og 13 mot, mens 5 unnlot å stemme fordi de ikke lenger var aktive journalister. Slik som forholdene hadde utviklet seg innenfor partiet med ny splittelse i farvannet, ble vedtaket imidlertid ikke sat ut i livet.

Tanken ble imidlertid tatt opp igjen etter samlingen i 1927 og fra 1. april 1930 ble foreningen tilmeldt Landsorganisasjonen som selvstendig forbund. Da forretningsførerene også ville inn i Landsorganisasjonen, bestemte sekretariatet at de skulle opptas gjennom presseforeningen, noe som ble iverksatt fra 1934. Dermed ble hele foreningens karakter endret og en ny periode innledet. Men først må vi ofre noen ord på mindre hyggelige ting.

Tre arbeiderpresseforeninger.

I januar 1922 ble presseforeningens navn endret til Norges kommunistiske Presseforening, noe som falt helt naturlig den gang etter som jo Det norske Arbeiderparti hadde sluttet seg til Moskva-Internasjonalen. Foreningen hadde ved partisplittelsen i 1923 89 medlemmer. Uten at det noen gang kom til avstemning som kunne vise styrkeforholdet mellom de to fraksjoner, kan det nok trygt sies at flertallet til å begynne med fulgte kommunistene. Det norske Arbeiderparti hadde imidlertid gjennom det økonomiske samvirke store

interesser i avisene og overtok på dette grunnlag en rekke av dem hvis redaktører fulgte kommunistene, ja også slike hvis formelle eiere fulgte dem da de ikke kunne innfri sine økonomiske forpliktelser over-

for Samvirket. De største utenbys partiavisene «Ny Tid» i Trondheim, «Arbeidet» i Bergen og «Demokraten» på Hamar fulgte imidlertid kommunistene, og i disse og andre byer måtte det straks reises nye aviser.



Aksel Zachariassen.

Det er anslått at partisplittelsen i 1923 i direkte penger kostet den norske arbeiderbevegelse 4 millioner. De måtte skaffes til veie i den værste nedgangstid vi har hatt for organisasjonene i Norge. Men allerede ved valget i 1924 viste det seg at kommunistene ikke engang tilnærmedesvis hadde en slik tilslutning blandt arbeiderne som deres innflytelse i partiorganisasjonen kunne gi inntrykk av. Mange av de aviser som kommunistene reiste avsted med måtte da også

i løpet av kort tid innstille av økonomiske grunner eller fordi arbeiderpartiets nye aviser slo dem ut. Tiltross for splittelsen hadde arbeiderpartiet ved utgangen av 1923 allerede 30 aviser hvorav 10 var dagblade, men 13 kom 3 gange og 7 kom 2 gange i uka.

Arbeiderpartiets journalister hadde hendene så fulle med rekonstrueringen av pressen at de fikk liten tid til å tenke på sine organisasjonsanliggender. Noen regulær avvikling av den gamle foreningen hadde ikke fundet sted. Hilt avløste Scheflo som formann allerede før splittelsen, og den kommunistiske presseforening gikk formodentlig under sammen med kommunistpressens forfall. I løpet av 1925 fikk imidlertid «Arbeiderbladet»



Martin Tranmæl.

medarbeidere nedsatt et utvalg bestående av Arnold Wiik, Erling Lian og Aksel Zachariassen til å forberede rekonstruksjon av presseforeningen. Det skjedde i forbindelse med partilandsmøtet i september 1925 og foreningen fikk nå navnet Det norske Arbeiderpartis presseforening. Aksel Zachariassen ble formann, Alfred Aakermann nestformann og Arnold Wiik sekretær og kasserer. Utenby styremedlemmer ble Olsen Hagen, Stavanger og Solumsmoen, Drammen. Foreningen sto heit på bar bakke og tok heller ikke opp prosedyre om de 500 kr. som den gamle forening hadde hatt i kapital. Den fastsatte en beskjedne årskontingent på 12 kr. og hadde ikke muligheter for å få utrettet stort. Allikevel fikk den dog i 1926 gjenreist arbeiderbevegelsens pressestipendium med 1000 kr. hver fra Landsorganisasjonen og partiet. Siden 1926 har dette beløp vært delt ut årlig med to, senere tre stipendier på 1000 kr.

Med samlingen i 1927 kom de socialdemokratiske journalister tilbake til foreningen som nå tok navnet Arbeiderpartiets presseforening og fikk Martin Tranmæl som formann, Hans Amundsen som nestformann og Arnold Wiik som sekretær og kasserer. Ved en fest i forbindelse med denne sammenslutning var Carl Jeppesen og foreningens første formann Jacob Vidnes innbutt som hedersgjester. Dermed var kontinuiteten gjenopprettet og fra nå av gikk det atter framover med foreningen. Hjalmar Waage avløste Tranmæl som formann og Ragna Hagen overtok kassa og protokollen etter Arnold Wiik som dro til Bergen i noen år. Men Hans Amundsen fortsatte som nestformann og ble etterhvert den sentrale skikkelse i foreningens ledelse inntil han tilslutt rykket opp som formann. Uten forkleinelse for de andre må det kunne sies at han har hovedæren for at foreningen ble utbygget til et moderne fagforbund med ordnede arbeidsforhold.

Forholdet til journalistene i borgerpressen.

Norsk Presseforbund ble først stiftet i 1910, men det var først da redaktør Wendelbo i N.T.B. ble formann under krigen, at forbundet virkelig ble den samlende sentralorganisasjon for norske pressefolk. Bare på et år økte medlemstallet under hans ledelse fra 177 i 1916 til 335 i 1917. Arbeiderpressens journalister medvirket både i hovedsta-

den og utover landet ved utbyggingen. Som de organisasjonsfolk de var, faldt det dem naturlig å søke å gi presseforbundet et så sterkt faglig preg som mulig. Men presseforbundet omfattet både bladeiere og redaktører med utpregde bladeierinteresser. Det ble derfor snart spørsmål om en egen organisasjon for underordnede journalister. Kristiania Journalistklubb hadde reist dette spørsmål allerede i 1910, og tiltaket med «Journalisten» som kom med sitt første nummer i 1917, ble en stor stimulans for disse bestreivelser. I 1918 ble Norsk Journalistforbund dannet med Friid Christensen som formann og Oscar Pedersen som nestformann. Formannen ble imidlertid redaktør snart etter, og forbundet måtte rekonstrueres. Da ble Oscar Pedersen formann og samme året, i 1920, ble Jeppesen formann i Presseforbundet samtidig som forbundet fikk fastlønnnet sekretær.

På Journalistforbundets landsmøte i Larvik i 1920 vedtokes etter forslag av styret den berømte Larviksresolusjon som bør gjengis i sin helhet: «Under konflikter mellom avisene og personalet i deres tekniske og forretningsmessige avdelinger, må Norsk Journalistforbunds medlemmer ikke la seg benytte til å utføre noe arbeid av teknisk eller forretningsmessig art.» Men så kom storstreiken i 1921 og mange borgerlige aviser forsøkte å komme ut ved hjelp av streikebrytere. Det forekom at journalister hjalp til. Journalistforbundets forretningsutvalg minnet om Larviksresolusjonen da konflikten brøt ut 26. mai, men da det var gått noen dager viste det seg at bare formannen, Oscar Pedersen, vilde oppretholde Larviksresolusjonen, mens de to andre medlemmene av forretningsutvalget mente at medlemmene måtte stilles fritt med den begrunnelse at storstreiken var politisk. Oscar Pedersen gikk da av som formann og arbeiderjournalistene meldte seg ut av Oslo journalistklubb. Da Larviksresolusjonen på et ekstraordinært landsmøte i november 1921 med 14 mot 9 stemmer ble opphevet, meldte journalistforeningen i Trondheim seg ut av forbundet og i 1923 måtte det oppløses.

Arbeiderjournalistene hadde da Larviksresolusjonen ble satt ut av kraft ved uravstemning med 17 mot 5 stemmer tiltrådt et forslag av styret om at ingen medlemmer av den socialdemokratiske presseforening kunde stå i Journalistforbundet. Med medlemsskapet i Oslo journalistklubb fulgte bl. a. det verdifulle pressekortet og skulde arbeiderjourna-

listene i Oslo fortsatt nyte godt av de rettigheter som fulgte med kortet, måtte de få sitt eget organ. De dannet derfor i januar 1922 Kristiania arbeiderpresses journalistlag med Kr. Aamot som formann, og han sørget for å få det nye lags pressekort godkjendt omtrent overalt. Journalistlaget falt bort med splittelsen og mistet sin betydning da «Arbeiderbladets» folk etter oppløsningen av Journalistforbundet vendte tilbake til Journalistklubben. Medlemskapet i presseforbundet var aldri påvirket av de borgerlige journalisters holdning under streiken skjønt det var sterk stemning for helt å bryte samarbeidet med de borgerlige journalister, Jeppesen ble imidlertid gjenvalgt som Presseforbundet formann i 1921 og dette motvirket selvsagt lysten til å bryte helt.

Men blant de borgerlige journalister selv vokste der fram et sterkt ønske om å gi pressens organisasjoner et sterkere faglig preg så de også kunne ta seg av medlemmenes arbeidsforhold og lønninger. Oslo journalistklubb fikk i slutten av 20-åra istand de første normalkontrakter og under Presseforbundets årsmøte i 1928 holdt underordnede journalister en landskonferanse om muligheten av å få dannet en selvstendig journalistgruppe innenfor Presseforbundet. Ennå var det motstand mot normalkontrakter og andre faglige tiltak. Det ble hevdet at journalistyrket var et fritt yrke og at friheten ble hemmet av normalkontrakter — hvilken frihet det nå enn kunne menes. Etterat Presseforbundet hadde foretatt de nødvendige lovendringer ble Norsk Presseforbunds journalistgruppe stiftet i 1931. Hans Amundsen ble nestformann og i lovene het det at gruppens formål var å ivareta medlemmenes økonomiske og faglige interesser.

Men under storlockouten i 1931 hadde borgerlige journalister pånylatt seg bruke som streikebrytere, og spørsmålet om arbeiderjournalistenes forhold til dem ble reist på ny, denne gang av journalistene i «1ste Mai» som vilde ha brudd hvis ikke Presseforbundet tok avstand fra at dets medlemmer opptrådte som streikebrytere. Arbeiderpartiets presseforening gjorde imidlertid på sitt årsmøte et vedtak som selvsagt på det sterkeste tok avstand fra streikebryteriet, men som samtidig fastslo at det måtte ansees nytteløst å kreve av Presseforbundet, som ikke var noen faglig organisasjon, at det skulle ekskludere streikebryterne. Under henvisning til de store interesser som knyttet seg til medlemskapet

i Presseforbundet kunde Arbeiderpartiets presseforening ikke anbefale sine medlemmer å gå ut av forbundet.

Nå var imidlertid typografene blitt interessert i journalistenes stilling under arbeidskonflikter, og det ble ført forhandlinger i flere år for å få istand en overenskomst om at journalistene skulde forplikte seg til ikke å ta arbeid i de tekniske avdelinger. Til gjengjeld stillet typografene i utsikt organisasjonsmessig og økonomisk støtte. Disse forhandlinger utløste en svær debatt og store tautrekkninger om journalistenes organisasjonsforhold. Herunder ble også spørsmålet reist om å samle alle journalister i et fagforbund. De fleste av arbeiderpressens folk fant imidlertid at standen som sådan ennå ikke var moden for en slik organisasjon selv om de mente at journalistgruppen skulde arbeide med lønsspørsmål. Tanken ble reist om en trekantet avtale mellom typografer, journalister og aviseiere og en oppnådde også å få bladeierne med på en forsikring om at journalister ikke skulde tvinges til å utføre streikebryterarbeid. I 1935 vedtok da også Journalistgruppas årsmøte at journalister ikke burde oppta arbeid i de typografiske avdelinger under lønnskonflikter i avisene, men Oslo Journalistklubb ville at dette bare skulde gjelde hvis konfliktene av journalistgruppa var godkjent som lønnskonflikter.

I 1936 ble der inngått en overenskomst mellom Journalistgruppa og Centralforeningen for Boktrykkere og i denne forpliktet Journalistgruppa seg til at dets medlemmer ikke skulde oppta arbeid i avisens tekniske avdelinger under streik, mens typografene på sin side forpliktet seg til at journalister som av den grunn måtte bli trakassert skulde få organisasjonsmessig beskyttelse av typografene.

I 1938 fikk Journalistgruppa sin første overenskomst med de aviser som sto tilsluttet Arbeidsgiverforeningen. Det var selvsagt en stor organisasjonsmessig seier, der ble fastsatt grunnlønn og lærlingelønn etc., men prisen var at det gamle stridsspørsmål om journalistenes stilling under konflikter igjen ble aktuelt. I henhold til avtalen skulde nemlig journalistene i denne sak stilles fritt. På gruppas etterfølgende landsmøte ble det stor strid om denne bestemmelsen. Arbeiderjournalistene og forresten også andre hevdet, at den sto i strid med 3 landsmøtevedtak og saken ble debattert i 5 timer. Det endte med at over-

enskomsten ble godkjent med en beklagelse av den omstritte bestemmelse og en henstilling om å søke den rettet ved første tariffrevisjon. Men da var andre problemer kommet i forgrunnen.

Presseforeningen som fagforbund.

Ved utgangen av 1929 hadde Arbeiderpartiets Presseforening bare 59 medlemmer og omkring 40 medarbeidere i partiavisene sto utenfor. Men partipressen var langt på vei gjenreist. Den omfattet nå 40 aviser hvorav halvparten var dagsaviser. Pressekontoret, som i 20-åra etter splittelsen hadde ført en omtumlet tilværelse, ble i 1930 rekonstruert med Olav Solumsmoen som bestyrer. Da foreningen gikk inn i landsorganisasjonen begyndte den med et nytt tiltak som har vært av stor betydning i retning av å skape kontakt mellom medlemmene. Da begynte nemlig «Hovedorganet» å komme ut og samtidig tok foreningen opp arbeidet med å få istand en lønnsoverenskomst. På årsmøtet i 1932 ble kasserer og sekretærstillingen adskilt. Alfred Nilsen tok seg av kassa, mens Ragna Hagen fortsatte med protokollen. Ved årsmøtet i 1933 hadde sekretariatet bestemt at forretningsførerene skulle tilhøre presseforeningen, og den tok nå forbundsnavnet. Hans Amundsen rykket opp som formann, Solumsmoen ble ny nestformann, Kirkvåg ble forretningsførerens mann i styret og tok over kassa, mens Rachel Grepp ble sekretær.

Nå blir det mer fart i arbeidet for landstariff, men en vanskelighet meldte seg da forretningsførerene som var blitt medlemmer av forbundet samtidig av partiet ble nyttet som forhandlingspart om tariffen. Forholdet skapte en del vansker og før krigen arbeidet en organisasjonskomité med å avklare det. Dette førte til et landsmøtevedtak om at forretningsførerene ikke skulle kunne ta del i den organisasjonsmessige behandling av journalistenes lønnsforhold og omvendt, journalistene heller ikke når det gjaldt forretningsførerens lønninger. Vedtaket ble underkjent av Landsorganisasjonen med den begrunnelse at det ville få konsekvenser ut over den gruppen det denne gang gjaldt. Etter krigen er organisasjonsspørsmål ikke blitt reist igjen. Forhandlingene i 1937 resulterte i en landstariff med minstelønnsatser på 7 500 for redaktører av dagblader og 6 500 for andre redaktører, 7 000

for sekretærer i dagblader og for andre medarbeidere 4 000 etter 3 år og 6500 etter 10 år. Ferien bør være 4 uker, hvorav 3 om sommeren og 1 om vinteren, heter det. I 1937 fikk forbundet en ny landstariff som bygget på en soneinndeling av avisene idet visse hensyn ble tatt til deres opplag og økonomi. Tariffen ble ved uravstemning vedtatt med 30 mot 25 stemmer og prolongert i 1938 med 10 pst. lønns-tillegg.

Arbeiderpartiet hadde i 1934 42 aviser hvorav halvparten dagsaviser og med et samlet opplag på 185 000. Arbeiderpartiets stemmetall ved valget året i forveien var imidlertid 500 000 så forholdet var altså temmelig ugunstig. I redaksjonene var det ialt ansatt 137 personer. Kommunistpartiets journalister søkte nå om å bli opptatt i forbundet. Det gjorde de forresten også etter krigen. Begge ganger måtte selvsagt søknaden avslåes under henvisning til forbundets karakter som en sammenslutning av journalister i Arbeiderpartiets presse. Både i 1934 og i 1937 holdt forbundet to vellykkede journalistkurser på Malmøya. Det nådde før krigen å få 100 pst. av partipressens journalister organisert. Ikke en resterte med kontingenten da krigen brøt ut. Det kunne nok i første rekke tilskrives den energiske kassereren, E. O. Solbakken.

På landsmøtet i 1938 ønsket Hans Amundsen avløsning og ble etterfulgt av Kåre Haugen. Forbundet hadde da 158 medlemmer.

Etterat Presseforbundets Journalistgruppe hadde fått tariffavtale for de aviser som sto tilsluttet Arbeidsgiverforeningen, kom arbeiderjournalistene til å stå i en særstilling innenfor gruppa. Det ville hverken være rimelig å la arbeiderpressens journalister være med på å behandle arbeidsvilkåra for sine borgerlige kolleger eller noen grunn til å la Journalistgruppa rykke inn i avtaleforholdet med Arbeiderpressens Samvirke. Arbeiderpartiets Presseforbund presiserte sitt standpunkt



Hans Amundsen.

derhen at Journalistgruppa måtte innskrenke seg til å føre forhandlinger for de journalister som ikke har ordnede forhold. Tanken om å samle arbeiderpressens og borgerpressens journalister i et fagforbund savnet grunnlag, ble det hevdet på arbeiderpressehold før krigen, og Arbeiderpartiets Presseforbund fastslo sin fulle selvstendighet overfor Journalistgruppa. Bare under den forutsetning ville forbundets medlemmer delta i Journalistgruppas alminnelige organisasjonsarbeid. Etter krigen er N.P.s journalistgruppe blitt til et selvstendig Journalistlag og tanken om et felles fagforbund av alle journalister er som kjent tatt opp igjen.

Etter krigen.

Krigen ja. Da landet ble okkupert ble det besluttet at forbundet skulle ledes av et midlertidig forretningsutvalg bestående av Kåre Haugen, Solbakken og Kirkvåg og kontingenten ble satt ned med 50 pst. Snart begynte imidlertid arrestasjonene og da Quisling tok over, ble forbundets bøker og verdipapirer beslaglagt. Det nyttet lite å prosedere på at forbundet var et fagforbund og ikke noen politisk organisasjon. Det ble forresten etterhvert ikke mange igjen som kunne prosedere. Ingen annen politisk pressegruppe hadde tilnærmedesvis så mange arresterte som arbeiderpressen, og dessverre krevet krigen også direkte dødsopfre blant medlemmene.

Men arbeiderpressen hadde dessuten store materielle tap. At det har lyktes å gjenreise den i løpet av 4 år, er noe av en bedrift som vel egentlig bare kan forklares ved at gjenreisinga ble forberett allerede under krigen både av arbeiderpressens folk i Stockholm og i London hvor Johan Ona satt i en nøkkelstilling som gjorde det mulig for ham å utrette litt av hvert.

Så snart frigjøringsrusen var over, var forbundet i full virksomhet igjen. Det første landsmøte ble holdt allerede i august 1945 og Kåre Haugen ble gjenvalgt som formann, mens Rolf Gerhardsen ble nestformann og Johan Ona sekretær. Solbakken ble selvsagt gjenvalgt og kunne ved landsmøtet i 1946 melde at forbundet hadde 188 medlemmer i 22 grupper. Da ble rammen for forbundet yterligere utvidet slik at det

også kom til å omfatte lærlinger, fotografer og tegnere samt medlemmer av arbeiderpartiet som arbeidet i tidsskrifter og byråer. Kåre Haugen måtte på grunn av sykdom be om avløsning som formann og Oddvar Aas kom i stedet. Under hans ledelse avviklet forbundet et vellykket pressekurs på Malmøya, hovedsakelig beregnet på redaksjonssekretærer. På landsmøtet i 1947 kunne Solbakken melde 240 medlemmer, hvorav 14 kvinner. Oddvar Aas ble avløst av Per Monsen som formann, men da han like etter ble presseattache i Berlin ble det nestformannen, Jørgen Hustad, som kom til å stå for ledelsen i denne perioden. Etter krigen hadde forretningsutvalget for øvrig ordnet seg med lønnet arbeidshjelp og dermed fått større orden i sine affærer. Heldigvis kviknet Kåre Haugen til igjen, og han kunne derfor ikke motsette seg på ny å overta formannsstillingen ved landsmøtet i fjor. Evald Solbakken har en ikke våget å slippe vekk fra kassa selv etterat han er flyttet til Hamar. I hans hender har forbundets økonomi alltid vært i skjønn orden. Forbundets siste store tiltak var ellers pressekurset på Leangkollen i fjor, et typisk arbeidskurs som ble ledet av Solumsmoen og som viste seg atskillig mer hensiktsmessig enn de tidligere mer teoretiske kursene.

Takket være forbundet har mange av partipressens nye journalister fått en god opplæring på kursene etter krigen. Mens det umiddelbart etter frigjøringa var stor mangel på folk i arbeiderpressen og mange forflytninger, er behovet for journalister nå stort sett dekket og besetningene i redaksjonene har stabilisert seg. Men det vil fortsatt være behov for et våkent oppsyn fra forbundets side med medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår og deres muligheter for å utvide sin horisont og utvikle sine ferdigheter.



Kåre Haugen.

